

MUISTOJA EVAKKOTYTÖN TAIPALEELTA

Alkoiko evakkotyön sota tuimana pakkasyönä joulukuussa 1939 etsiessämme sijaa rajalta tulleesta pakolaisjunasta Käkisalmen asemalla. Myrskylyhdyn valossa näky oli ahdistava — imettäviä äitejä, vanhuksia istui penkillä ja käytävillä riti rinnan. Joku nukkui — toinen itki — joku hyräili hiljaa — toinen rukoili. Junassa oli kylmää ja pimeää. Olin 12-vuotias, enkä vielä silloin ymmärtänyt kuinka suunnaton pelko ja hätä repi äidin mieltä, kun hän peiton sijasta oli kietaissut sylilapsensa pöytäliinaan.

Mutta matka jatkui — olin koditon -sotapakolainen. Olin evakko savolaisessa maalaistalossa, jonne pian saapui tieto vanhimman veljeni kaatumisesta.

Vai alkoiko sotani vasta vartuttuani — Kajaanin sankarihaudalla, toisen veljeni hautajaisissa, jolloin ilmahyökkäys yllätti ja syöksimme maahan pommien jyskeessä. Tai mitä tapahtui minussa lukiessani äitini kasvoilta väsymystä ja surua, kun tuli viesti, että kolmas veljeni oli kaatunut Tornion taistelussa.

Nämä kolme väkevää tapahtumaa muodostivat elämänsäni kolmion, jonka piirin sisässä oli minun sotani, josta rauhan tultua murtauduin ulos ja minusta kasvoi se mitä olen.

Kesäkuussa 1944 olin työtyttönä Karjalan kannaksella Sakkolan kylässä. Raja oli lähellä ja rajalla sota. Ajatelkaa sitä elämänuskoa, me teimme kevättöitä. Olimme perunapellolla, isä ajoi vakoaa, karjakko, minä ja kaksi sotavankia istutimme perunoita. Mutta mitä tapahtui?

Näin molempien vankien juoksevan ja heittäytyvän ojaan. Omiensa äänen tunsivat vangit. Samassa me tytötkin kuulimme kumun. Ja oli kuin taivas halkeaisi — maataistelukone syöksyi kohti ja nousi jälleen. -Hiljaisuus, vain hevonen kirmasi pelästyneenä pitkin ja poikin perunapeltoa.

Vaitonaisina nousimme ja istutimme jälleen. Perunoi-ta. Kenelle?

Yhtä hiljaisina, kukin itsekseen teimme ilta-askareemme. Pirtti oli puhdas, emännän keinutuoli narahteli ja huomasin — taistelun kumu oli tauonnut, kohtalonomainen hiljaisuus ympäröi meidät sisäänsä. Ja minun oli paha olla.

Vetäydyin huoneeseeni, eikä uni tullut. Pelkäsin. Ja samassa jysähti kerran, ja kaksi ja jatkuvasti. Perääntymisvaihe oli alkanut.

Etäinen johdatteli nuorta mieltäni, aloin kirjoittaa kuumaisesti osoitelappuja: Vihtori Virkki — Vihtori Virkki päässä humisi.

Joku koputti — ei — joku hakkasi ulko-ovea: ”Joukkomme perääntyvät Suvannon yli esikunta, tulee tähän taloon. Kello neljä aamulla on oltava maantiellä. Kävelette Ojajärven asemalle, jonne matkaa 70 kilometriä. Sieltä pääsette junaan. Loppu.”

Oli lauantai 17. kesäkuuta. Siellä me olimme maantiellä aamuneljältä. Emäntä ja isäntä hevoskärryissä, 17 lehmää, sonni ja muutama vasikka.

Sittemmin meitä mitattiin kilometrimitalalla — jono — sotapakolaisia.

Vaan lehmät eivät jonoa tunteneet — luontokappalet. Poikkesivat metsään, kun vielä olivat voimissaan. Juoksin perässä, pelkäsin eksyväni omasta joukosta. Suunnattoman pelkoni ja sodanvihani purin, löin ja huusin — et sie lehmärutale usko, jott’ myö männää pakkoo, pakkoo sottaa. —

Ja se oli totaalinen tosi. Hätimiten ehdimme Sakkolan aseman metsikköön, kun pommikoneet olivat päällä. Samassa oivalsin — viholliskoneet syöksivät tulta. Konekiväärisuihkut kävivät kohti. Suljin silmäni — peitin korvani — tajusin huutaneen armahda lapsia ja vanhuk-sia. Äänet halkoivat taivasta. Vihdoin ymmärsin omat hävittäjämme olivat saapuneet hajoittamaan laivueen. Mikä melu — mikä meno — hätähuuhdot! Lääkintähenkilöstö saapui paikalle.

Mutta me jatkoimme matkaa Ojajärven asemalle, missä emme päässeet junaan. Koko rautatiekalusto oli si-dottu sotilas- ja tavarakuljetuksiin.

Mittasimme maantietä. Jalkamme olivat rakoilla — me-nivät verilihalle — ajettuivat — eivätkä sietäneet enää jalkineita: kiedoimme vaatteista töppösiä — hygienia oli niin ja näin.

Oliko meidät unohdettu kävelemään?

Paikkakunnat vaihtuivat. Juhannuksena olimme Sulka-valla. Oli raskas, kostea kesäyö. Leiriidyimme koulun pihamaalle. Lehmät saivat selluloosa-annoksensa ja me keittomme. Lepoa — hiljaisuutta — ja samassa näin salskean nuoren miehen käyvän kohti.

Tunsin. Hän oli luokkatoverini.

— Yrjö, mitä sie täällä’?

— Entä sie, tiiät sie, että Käkisalmea pommitettiin, siun kotiis män, kotiväestäs en tiiä.

— Voi rutista minnuu lujast, miu täytyy jaksaa viel pit-kää.

Ja jaksoin halki Karjalan, Savon ja läpi Keski-Suomen: Kerisalo — Pieksamäki — Rautalampi — Jyväskylä — Istumäki. Se oli isäntäväkeni sijoituskunta. Kello oli mitannut aikaa 30 päivää ja 30 yötä.

Evakkotyön sota oli päättynyt. Minä väsynyt karjapiika istuin nyt junassa matkalla kohti uusia haasteita Seinä-joen sotasairaalassa. Mietin kokemuksiäni, joissa oli varttunut lapsesta aikuiseksi — vailla nuoruutta ja nuoruuden unelmia. Odotinko jotain elämältä, odotin — halusin koko elämän.

Haluan vielä sanoa — tutkimusta tehdään, sotakirjoja kirjoitetaan, mutta minusta tuntuu, että meidän itse kukin kohdallamme tuli välittää omakohtainen sotamme lapsillemme ja lastenlapsillemme.

— Minä olen sotani kirjoittanut.

Anita Ilmolahti
Lieto